

GREUB, Yan (2003): *Les mots régionaux dans les farces françaises. Étude lexicologique sur le Recueil Tissier (1450-1550)*. Strasbourg: Société de Linguistique Romane. (Bibliothèque de Linguistique Romane, 2). ix + 403 p. + un CD-ROM amb 377 mapes.

El volum que presentem és el segon de la col·lecció «Bibliothèque de Linguistique Romane» (BiLiRo), que va iniciar la seva singladura el 2002 amb el *Trésor étymologique des mots de la Franche-Comté* de Colette Dondaine. La col·lecció es publica sota el patrocini de la Société de Linguistique Romane i és dirigida per l'infatigable Gilles Roques.

La col·lecció, doncs, continua amb la publicació d'aquest treball de Yan Greub, que constituï en un moment la seva tesi de doctorat a la Universitat de Neuchâtel (Suïssa) i que rebé el premi Albert Dauzat 2003, premi que atorga la Société de Linguistique Romane. L'estudi té com a objectiu principal la localització dels textos de les farses, les petites peces de teatre còmiques franceses, recollides en el *Recueil de Farces (1450-1550)* publicat per A. Tissier entre 1986 i 2000. Això es fa a partir de criteris lingüístics, més concretament, a partir de l'anàlisi de 504 unitats lèxiques que hi apareixen i que es consideren diatòpicament marcades; per tant, l'obra contribueix a la descripció diatòpica d'un conjunt de mots del francès dels segles xv i xvi, per bé que, com assenyalava l'autor (p. 4), la majoria dels textos del recull corresponen al primer quart del segle xvi.

La presentació i estructura de l'obra és com segueix: el llibre s'obre amb tres capítols de caire introductoris, el primer «Introduction» (p. 1-22) presenta els objectius de l'obra, la descripció de les fonts utilitzades i el mètode emprat. El segon i el tercer són de caire més instrumental («Organisation du travail et conventions d'écriture» (p. 23-41) i «Bibliographie» (p. 43-58)) i donen els elements que necessita el lector per llegir el gruix de l'obra: s'hi descriu l'estructura dels articles del capítol 4, es fa una llista de la terminologia tècnica emprada, es dona la localització que s'atribueix a les obres i autors citats, i s'hi recull la bibliografia.

El capítol 4, «Étude des unités diatopiquement spécifiques dans le lexique du Recueil Tissier» (p. 59-240), constitueix la primera part del cos principal del llibre; aquest capítol es presenta en forma d'articles lexicogràfics ordenats alfabèticament, d'«abiller» a «yvresse», i en cada article s'hi estudia un dels mots (aquí cal entendre *mot* en sentit ampli, ja que poden ser també locucions, sentits específics d'un mot, etc.). Molts d'aquests articles van acompanyats d'un mapa que, per raons d'espai (són 377), s'han editat en forma d'un CD-ROM que s'adjunta en el volum i que es pot llegir amb els programes de la família Adobe. Per cert, que en el suport físic del CD-ROM no hi consta enlloc ni el títol de l'obra ni el nom de l'autor ni cap altra referència que en permeti la identificació externa. Els articles estan estructurats amb la cura i la coherència que demostren, si és que calia,

la competència de l'autor en la lexicografia històrica; cada article s'inicia amb el mot estudiat en negreta,¹ la seva categoria gramatical i significat amb la referència dels textos de Tissier on apareix i, en lletra més petita, la citació dels contextos i, si cal, precisions sobre el sentit en els passatges esmentats. Després d'aquest inici, s'explicita en quina direcció s'ha orientat la recerca de l'autor (per exemple, si el seu interès i el seu objectiu era documentar el mot en si, o bé l'ús del mot en una locució, o bé si el que es pretenia era documentar el significat específic que apareix en el text, etc.) i es donen els resultats d'aquesta recerca: primer les referències a les obres lexicogràfiques (FEW, Gdf, TL, Hu, etc.) i a altres tipus d'obres (atles lingüístics, monografies, etc.), després el material i les localitzacions que es poden extreure d'aquestes obres; segueix, amb major o menor extensió, el comentari que fa l'autor d'aquests materials, comentari que acaba amb una conclusió sobre la diatopicitat de la unitat estudiada i el seu valor com a element per a ser utilitzat en la localització dels textos estudiats. Aquestes conclusions poden ser, naturalment, positives o negatives (p. ex. «l'unité est spécifiquement picarde» o bé al contrari «les documents ne sont pas assez nombreux pour permettre de conclure quand à la diatopicité»).

Sense entrar aquí a discutir el detall de l'anàlisi que fa l'autor, és a dir, la discussió de detall sobre si cada unitat estudiada està ben localitzada, si s'haurien pogut emprar altres fonts per a fer-ho, si les fonts estan ben interpretades, etc. perquè senzillament és una tasca que escapa a la nostra competència, sí que volem fer algunes observacions sobre aquest capítol. La tria dels mots estudiats la va fer, lògicament, l'autor a partir de la lectura dels textos; aquesta lectura li va permetre d'assenyalar fins a 2.400 unitats lèxiques que, després d'una primera anàlisi a partir de les principals obres lexicogràfiques, va quedar reduïda amb l'eliminació de les formes que no eren rellevants per a l'estudi que es proposava. De totes maneres cal dir que, en els 504 articles tractats, prou sovint la conclusió és del tipus "no podem arribar a una conclusió pel que fa a la diatopicitat d'aquest mot" (per raons diverses com és ara la falta de materials o altres); encara que no n'hem fet una estadística podem dir que aquest tipus de comentaris apareix prou sovint. És a dir que, en la pràctica, no totes les cinc-centes unitats estudiades es faran servir després en el capítol cinquè per a la localització dels textos. També el lector es pot preguntar si el nombre de formes que es declaren illocalitzables no és excessiu i si no s'hauria pogut reduir aprofundint una mica més la recerca sobre cadascuna d'elles; però aquí cal tenir en compte que l'autor es proposava de trobar un mètode que li permetés d'analitzar una quantitat significativa de textos per poder provar si era possible d'extreure conclusions d'una manera econòmica i eficaç però alhora vàlida i científica; i una anàlisi més aprofundida hauria donat sens dubte resultats però hauria anat contra la viabilitat de fer un estudi, no direm a gran escala, però sí amb un cert nombre de textos i veure si aquest tipus d'anàlisi donava resultats vàlids científicament.

Ens ha semblat també interessant l'ús que fa l'autor de les dades dialectals modernes. En un principi pot semblar un contrasentit utilitzar la diatopicitat d'un mot en la llengua contemporània per extreure'n conclusions diacròniques. Però, com explica l'autor, si es tenen en compte una sèrie de factors, l'especificitat diatòpica d'un mot en l'actualitat pot donar llum sobre la seva situació en temps pretèrits («pour établir la diatopicité d'une variable en français des xve et xvie siècles, les patois modernes sont un indice plus sûr que les attestations anciennes, malgré le décalage temporel et le fait qu'ils appartiennent à une ligne évolutive distincte» p. 370). Potser no és inoportú recordar que, amb un altre tipus de material, en el marc del projecte PatRom s'ha arribat a conclusions semblants: la distribució en l'espai dels cognoms actuals dona informació important sobre la seva història. Ens sembla que d'alguna manera aquesta coincidència fa que les premisses metodològiques utilitzades en un i altre marc reforcin mútuament la seva validesa.

El cinquè capítol, «Localisation des textes examinés sur la base des critères léxicaux établis précédemment» (p. 241-343), és la segona part del cos principal de l'obra. En aquest capítol s'analitzen els 65 textos del recull Tissier (en realitat 68 perquè d'alguns se n'estudien dues versions) i

1. Potser altres lectors també haurien agraït, com ho hauríem fet nosaltres, que es deixés una línia en blanc entre article i article, cosa que en facilitaria la lectura.

es proposa una localització per cadascun d'ells en funció de les variables lexicals estudiades en el capítol quart. Per a cada text s'ha fet una fitxa que indica els punts següents: 1) data del text, 2) l'anàlisi dels materials tractats en el capítol anterior, 3) dades extralingüístiques que permetin la localització del text, 4) localitzacions proposades per altres estudiosos, i 5) conclusió. Pel que fa a aquest punt 2) s'ha dividit en diversos subapartats: primerament s'indiquen quines formes de les que apareixen en aquesta farsa han estat estudiades al capítol 4 (2.1.), es descarten les que no són pertinents, es resumeixen els resultats obtinguts per a la resta (2.2.) i es fa un "creuament" o posada en comú dels resultats que s'han obtingut per cadascuna d'aquestes formes pel que fa a la seva localització. Aquesta posada en comú es visualitza en un mapa, aquests sí impresos a color en el llibre mateix, que permet fer-se una idea ràpidament de l'espai comú que ocupen els termes diatòpicament marcats en un text determinat i que condueixen a una proposta de localització del text (2.3). Després (2.4) es reprèn la discussió dels mots que no s'han tingut en compte en aquesta proposta de localització; d'aquesta manera es recuperen els articles que comentàvem anteriorment i que conclouen amb el comentari que no es podia arribar a una conclusió sobre la diatopicitat de la forma tractada. Així per exemple, del text Tissier 7 (p. 252-254) s'han estudiat fins a 15 elements lèxics en el capítol 4; deixant de banda els que no permeten una localització, els que sí que ho fan mostren en el mapa una àrea clara d'intersecció a Normandia, cosa que permet de proposar aquesta zona com a localització del text. En altres casos, però, hi ha contradiccions entre els diferents elements utilitzats com a criteri i, aleshores, les conclusions no poden ser tan netes. Per exemple, en la farsa Tissier 59 els quatre elements presos com a criteri donen dues localitzacions contradictòries (dos a l'est i dos a l'oest) i aleshores cal revisar i tornar a estudiar els materials per veure com es pot salvar aquesta contradicció. L'autor també assenyalava en cada cas si els seus resultats coincideixen o contradueixen o si suposen una precisió respecte de les localitzacions proposades per altres estudiosos que hagin treballat sobre els textos de les farses.

El llibre s'acaba amb dos capítols recapitulatius: el sisè «Critique» (p. 345-350) on es revisen els mètodes emprats per altres autors que també han fet un treball de localització de textos a partir de criteris lexicals i el darrer que és un capítol de conclusions («Conclusion», p. 351-384); aquest capítol s'inicia amb unes pàgines de quadre sinòptic on es resumeixen per cada farsa, entre altres, els resultats obtinguts per Greub, les propostes de Tissier, i si els resultats de Greub suposen un progrés per a la investigació; s'hi troba seguidament un mapa amb el resum de les localitzacions de farses (p. 362; hi ha una majoria prou significativa de textos que es poden localitzar a l'oest, sobretot a Normandia). També hi trobem un apartat dedicat a analitzar els resultats que aquest treball aporta per a la lexicologia històrica del francès, elements de valoració de les obres lexicogràfiques utilitzades, perspectives per a continuar la recerca en aquest camp i altres conclusions. L'obra es conclou amb diversos índexs i la taula de matèries (recordem que la bibliografia es trobava ja al final dels capítols introductoris).

Hem fet fins aquí un recorregut pels continguts i per les parts que comprèn el treball de Yan Greub; la valoració que creiem que es pot fer d'aquesta obra és positiva en el sentit que l'autor es proposava de provar si el seu mètode era aplicable i donava resultats positius. I la resposta ha estat que sí. Aleshores, el fet que es vegi que hi ha una manera econòmica i relativament accessible, encara que lògicament requereix una gran competència i especialització per part de qui l'aplica, per a la localització d'un nombre de textos antics és una aportació prou interessant. Naturalment seria desitjable que aquest tipus d'estudis no es fes només per al domini francès sinó que es generalitzessin també per les llengües de la Península Ibèrica encara que els factors que operen en un lloc i altre (circumstàncies històriques, relació de la llengua amb els dialectes, etc.) siguin diferents i calgui tenir-ho en compte en el moment de planificar aquest tipus d'estudis. Tampoc l'estat dels treballs previs, sobretot les obres lexicogràfiques, és el mateix pel francès que per altres llengües; però els estudis d'aquesta mena són prou interessants com per desitjar que se'n facin de paral·lels per altres dominis lingüístics.